

УДК 336.71

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

*Романенко Т.В., асистент кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»*

Стаття присвячена дослідженню категорії «людський капітал» як чинника економічного зростання в умовах руху сучасної цивілізації до постіндустріального суспільства та механізму впливу інвестицій в людський капітал

Людський капітал, формування, економічне зростання, моделі економічного зростання, інвестування в людський капітал.

Формування ринкового середовища в Україні і загострення міжнародної конкуренції на тлі всеохоплюючої глобалізації об'єктивно вимагають кардинально змінити погляди на джерела і чинники економічного зростання національної економіки. Оптимальні шляхи для ефективного довгострокового розвитку України слід вести у площині визнання теорії людського капіталу та реального запровадження її провідних положень у практику ринкових перетворень, зокрема, ідей щодо інвестування у розвиток людського капіталу.

Рівень розвитку країн багато в чому визначають темпи і пропорції накопичення його нематеріальних елементів внаслідок зміни типу відтворювання, форм накопичення і уявлень про критерії ефективності розвитку економіки, що зумовило перехід до перегляду системи ознак, що відображають характер спостережуваних економічних тенденцій, і визначило поняття нової якості економічного зростання [1].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз чинників економічного зростання; моделей економічного зростання з урахуванням людського капіталу; впливу рівнів інвестування в людський капітал на економічне зростання; механізму впливу екстенсивного та інтенсивного збільшення людського капіталу на економічне зростання.

Сучасний світовий економічний розвиток відзначається зміною економічних парадигм. У новій економічній парадигмі в центр аналізу соціально-економічного розвитку ставиться здатність економіки до ефективних якісних і структурних зрушень, що прямо і безпосередньо закладено в людині, людському капіталі. Дослідження людини як живого носія знань, творчих здібностей та сил, за допомогою яких вона перетворює себе і навколишній світ, було, є і буде центральною проблемою світової наукової думки. Адже раніше, незалежно від типу суспільно-економічної формації, економіка функціонувала на одній і тій самій групі факторів, а сьогодні знання стали не тільки самостійним фактором виробництва, а й головним у всій системі факторів.

Технократичний підхід до забезпечення економічного зростання, який панував в українській економіці протягом усіх попередніх років призвів до того, що на сьогодні людський капітал - це не фактор і не ресурс переходу до ринку, а простір, де це має відбутися [1]. Науковий напрям у світовій економічній думці, перебуває нині на такій стадії розвитку, яка характеризується значним рівнем конкретних наукових результатів. Дана теорія дістала широке визнання світової науково-економічної думки, вона включена до структури економічних дисциплін, що викладаються у ВНЗ. В українській економічній науці лише з кінця 90-х років почали з'являтися публікації, присвячені цій проблемі. Серед них слід відзначити дослідження О. Грішної [1].

Людський капітал - це здатність людей до участі в процесі виробництва, сукупність втілених у них потенціальних можливостей приносити доход (індивідуальний та суспільний). Він включає природні здібності й таланти, а також набуті освіти, професійні знання, кваліфікацію та навички.

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів
«Роль інститутів освіти та науки у формуванні інноваційної культури суспільства»**

Загальновідомо, що людина за своєю природою є, з одного боку, фізичною істотою, а з іншого – суспільною (соціальною). З огляду на це, вона є носієм як певних природних індивідуальних здібностей і талантів, якими вона володіє від народження і якими її наділила природа, так і нагромаджених суспільних якостей та здібностей, які вона дістає в процесі суспільної життєдіяльності і витрачає для цього певні фізичні, матеріальні та фінансові ресурси.

Щодо цього положення важливо зазначити, що поняття «людський капітал» та «людські ресурси» є нетотожними. Для перетворення людських ресурсів у діючий капітал є необхідними певні умови, що забезпечили б реалізацію людського потенціалу в результатах діяльності (виражених у товарній формі).

Отримання диплома та початок трудової діяльності - це закінчення загальної, попередньої, стадії перетворення людських ресурсів у капітал і початок більш спеціалізованого та довготривалого процесу формування людського капіталу на основі набуття професійної кваліфікації та життєвого досвіду. Людський капітал являє собою нематеріальні блага тривалого користування, які нагромаджуються і реалізуються внаслідок творчої діяльності людей у часі.

Основними характеристиками людського капіталу слід вважати такі:

- людський капітал, подібно до фізичного капіталу, підвищує можливості суспільства виробляти нові товари і послуги;
- людський капітал, як і фізичний капітал, є результатом виробничого процесу;
- людський капітал, як і фізичний капітал, здатний приносити дохід протягом певного періоду часу.

Разом з тим людський капітал є специфічним видом капіталу. На відміну від фізичного капіталу, який має матеріально-речове вираження, людський капітал у формі знань, здібностей, трудових та життєвих навичок неможливо побачити чи відчутти. У часі спостерігається зворотний процес підвищення цінності інтелектуального капіталу. Нагромадження такого активу людського капіталу, як виробничий досвід, продовжується невпинно.

Основним інструментом формування людського капіталу є інвестування в людину. У загальному розумінні всі види вкладень у людину, що можуть бути оцінені в грошовій або іншій формі і мають доцільний характер, тобто сприяють зростанню продуктивності й підвищенню персоніфікованих доходів людини, - це інвестиції в людський капітал.

З усіх видів інвестицій у людський капітал найважливішими є вкладення в охорону здоров'я, загальну та фахову освіту (включаючи постійне професійне навчання на виробництві). Витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, відповідне харчування, поліпшення житлових умов тощо, створюють умови для підвищення якості та ефективності використання людського капіталу. Особливістю таких вкладень у людський капітал є те, що ці витрати опосередковано примножують знання і досвід людей, сприяють зростанню продуктивності капіталу, втіленого в людях. Загальна і фахова освіта поліпшує якість, підвищує рівень і запас знань людини, тим самим збільшує обсяг і якість людського капіталу. Особливо варто виділити вкладення в підвищення кваліфікації на виробництві. Сьогодні це є одним з найважливіших компонентів вкладень у людський капітал в усіх країнах світу.

Як й інші інвестиції капіталу, інвестування в освіту та професійну перепідготовку являють собою одноразові затрати ресурсів, що передбачають підвищення продуктивності праці в майбутньому. Але, на відміну від інвестицій в інші форми капіталу, інвестиції в освіту є персоніфікованими, тобто пов'язаними з конкретною людиною, особистістю. Саме тому цей вид інвестицій належить до інвестицій у людину. Порівняно з інвестиціями в інші форми капіталу, інвестиції в людський капітал є найвигоднішими з точки зору як окремої

СЕКЦІЯ 2

«Удосконалення процесів менеджменту, обліку та аудиту на підприємствах: світовий та вітчизняний досвід»

людини, так і всього суспільства у цілому, оскільки дають досить значний за обсягом, тривалий за часом та інтегральний за характером економічний і соціальний ефект [3].

При виробництві людського капіталу інвестиції виступають як зовнішні вкладення коштів і ресурсів, так і як визначені види персоніфікованої людської діяльності. Іншими словами, виробництво людського капіталу - це процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій у специфічні процеси діяльності індивідуума: освіти, фахову підготовку та перепідготовку, підвищення кваліфікації у виробничій діяльності, зміцнення духовного та фізичного здоров'я тощо. Сформовані й застосовані у виробництві продуктивні здібності (сили) людини являють собою активи людського капіталу. До основних з них належать: загальна та спеціальна освіта; практичний професійний і життєвий досвід; духовне та фізичне здоров'я; мотивація та гнучкість мислення.

Розуміння людського капіталу як сукупності суспільно доцільних виробничих і загальнолюдських знань, навичок, здібностей дає підстави для таких важливих узагальнень. По-перше, це поєднання природних здібностей і людської енергії з набутими (з певними затратами та зусиллями) загальноосвітніми та професійними знаннями. По-друге, це такий запас навичок, знань, здібностей, що доцільно використовується людиною в тій чи іншій сфері суспільного відтворення і сприяє зростанню продуктивності праці та ефективності виробництва. По-третє, це запас навичок, знань, здібностей, що нагромаджується у процесі реальної виробничої діяльності, а його доцільне використання в цій діяльності закономірно приводить до зростання продуктивності праці та заробітків (прибутків) працівника і, відповідно, до збільшення національного доходу. По-четверте, збільшення персоніфікованих прибутків зумовлює якісне відтворення людського капіталу.

Таким чином, у процесі кругообороту людського капіталу здійснюється природне поєднання економічного інтересу індивідуума та держави, який проявляється в прагненні до збільшення індивідуального та національного багатства.

Висновки. Дослідження свідчить, що активізація творчого потенціалу людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання. Людський капітал є «найціннішим ресурсом, набагато важливим, ніж природні ресурси або накопичене багатство...Саме людський капітал, а не заводи, обладнання і виробничі запаси є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання й ефективності» [3].

Економіка і рівень інвестицій в людський капітал є взаємообумовленими елементами соціальної системи, кожний з яких впливає на розвиток іншого. Якщо розглядати це співвідношення з погляду початкового імпульсу, то пріоритет, безумовно, належить людському капіталу, бо саме він в умовах переходу до постіндустріального суспільства виступає найважливішим чинником відтворення національного багатства і його необхідним елементом. Таким чином, важливою проблемою формування економіки із стійкими темпами розвитку залишається ефективність інвестицій в людський капітал, які нині є значущою детермінантою економічного зростання, рівня і якості життя населення.

Список літератури

1. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К: «Знання», 2001, 254 с.
2. Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования / Добрынин А. И., Дятлов С.А., Цыренова Е.Д. – СПб: «Наука», 1999, с. 48-56.
3. Исаенко А.Н. Человеческий капитал в современной экономике / А.Н. Исаенко. «США- Канада: ЭПК» №2, 2000, с. 116.

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів і студентів
«Роль інститутів освіти та науки у формуванні інноваційної культури суспільства»**

Статья посвящена исследованию категории «человеческий капитал» как фактора экономического роста в условиях движения современной цивилизации к постиндустриальному обществу и механизму влияния инвестиций в человеческий капитал

Человеческий капитал, формирование, экономический рост, инвестирования, в человеческий капитал.

HUMAN CAPITAL AS BASIC SOURCE OF ECONOMY GROWING

T. V. Romanenko

The article is devoted to researching the category of “human capital” as a basis for economical growth under conditions of contemporary civilization movement to postindustrial society. Also the multiplicative impact of investments to human capital on economical growth is considered.

A human capital, forming, economy growing, pattern of economic growth, investing, is in a human capital, even investing.